

Beszélgetés arról, hogy szép-e a krumplipaprikás és hogy táltos-e a villanyvasaló?

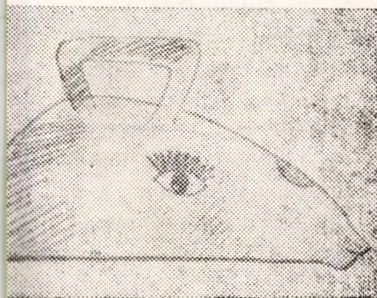
Miért szép a krumplipaprikás és a villanyvasaló? Ugye, nagyon furcsát kérdeztem? Mit lehet erre válaszolni, ha csak azt nem, hogy már miért lenne szép akár az egyik, akár a másik? A krumplipaprikásnak nem is kell szépnek lennie, elég ha ízletes, hiszen nem arra való, hogy nézzük, hanem arra, hogy megegyük; és egy szép, de zárlatos villanyvasalónál többet ér egy csúnyácska jó.

De hát akkor mi az, amit szépnek tartunk? Szép egy virágos rét, a naplemente, egy holdsütötte erdei tisztás; vannak szép emberek, szép állatok is, mint a szarvas, a páva, és szép a zene, a képek, a versek. És a versben is az a szép, ami a természetben? Hát persze – válaszolnátok sokan kapásból, holott valószínűleg velem együtt elmélyedtek, ha ezt olvassátok: „virágoktól tarka rét”, „fenséges, bíbor alkonyat”, „lehulló sárga falevél” stb., pedig ezek valóban szép dolgok megnevezései. *József Attila Falu* című versének első versszakát idézem:

*Mint egy tányér krumplipaprikás,
lassan gőzölög lusta,
langy estében a piros palás,
rakás jalucska.*

Szép ez a versszak a „krumplipaprikás” hasonlattal? Nekem nagyon tetszik. Hogy miért? Elsősorban azért, mert a hasonlat nagyon találó: a piros palás háztetőknek színe is, formája is valóban leginkább a paprikás lében úszó krumplihásabokra emlékeztet, de a gőzölgő étel és a vacsorafőzés füstjébe burkolózó házikók között is van hasonlóság. És arra is gondolunk rögtön, hogy ez a költői kép nemcsak a külső hasonlóságon alapul. Hiszen a krumplipaprikás az egyik legjellegzetesebb paraszti étel – szegényes és egyszerű, ma már nincs is akkora becsülete, mint József Attila korában volt (a vers 1934-ben íródott) –, költői képbe emelésével József Attila egyszerre jellemzi a falu külső képét és lakóinak életét. Ilyen gazdag jelentéssel milyen széppé válik maga a szó is!

S hogy szép lehet a villanyvasaló is? Igen, ha valami fontos és szép dolgot tudunk közvetíteni e szó felhasználásával. Bizonyosságul olvassátok el *Kiss Benedek Anyám vasal* című versét! (Kiss Benedekről a *Kincskereső* szeptemberi számában olvashattatok, ez a verse az 1974. decemberi számunkban jelent meg.)

*Gyolcs havakba gyöngycseppeket hint,
táltosa havat, gyöngyöt ropogtat;
bómező, ropog a keményített ing,
portlik a gyöngy, lesz homlokán csillag.*

*Kötőféken tipródó táltos,
villanyvasaló, anyám lova:
csikókorodban parázson tartott –
lóként se rúgd meg kezét soba!*

Arról szól ez a vers, amit a címe megjelöl? Még ebben is kételkedhetnénk, hiszen csak két, közvetlenül a vasalásra utaló szó fordul elő benne: a „keményített ing” és a „villanyvasaló”. Az összes többi szó olyan, mintha itt egészen másról beszélne a költő. Szerepel ebben a versben hómező, táltos, aki csikókorában parazsat evett, kötőfék, gyöngy, és csillag a táltos homlokán. Azt hiszem, ti mégis végig tudtátok, miről van szó, mit kell értenünk ezeken a mesékből származó szavakon, kifejezéseken.

„Mondjátok el saját szavaitokkal!” – ezt a felszólítást gyakran halljátok a magyarázóknál egy-egy irodalmi mű elolvasása után. Ezt a nem mindig könnyű feladatot vállalom most magamra.

Azt már előre tudom (a címből), hogy a vers a költő édesanyjáról szól, aki – talán a fia számára – inget vasal. Ha én magam csak végszükség esetén veszek is vasalót a kezembe, magát a műveletet jól ismerem, így hát azt is tudom, mit jelent az, hogy az édesanya „Gyolcs havakba gyöngycseppeket hint.” A gyolcs havak nem más, mint a fehér ing – az ing és a hó színének egyezése a kép alapja. És a gyöngycseppek? Csak arra gondolhatok, hogy vasalás közben az inget vízzel kell behinteni, s a vízcseppek a forróságtól kis csillogó golyókként gurulnak szét a vasalt ruhán. „... táltosa havat, gyöngyöt ropogtat...” – ha a táltos szó alatt nem mindjárt a vasalóra gondolnék, elég megnéznem a második versszak második sorát: „... villanyvasaló, anyám lova...” – s máris tudom, miről van szó, legfeljebb meghökkenek egy kicsit, mert én eddig nem sok hasonlatosságot fedeztem fel a táltos és a vasaló között. A költő azonban nemcsak egyszerűen kijelenti, hogy a vasaló = táltos, hanem a hasonlóságok egész sorával be is bizonyítja. Nézzük csak! A hómezőn – táltoshoz illően – nem füvet, hanem havat, gyöngyöt ropogtató csodalény, s az ingen lassan előrehaladó, a vízcseppeket eltüntető (lelegetlő!) vasaló között máris van egyezés: a mozgásuk, a „legetészetésük”. De van itt más is – a ló homlokán levő fehér folt, csillag is hasonlít a forró vasalóra fröccsent víz nyomán keletkező fehér foltra. S azonkívül ez a táltos kötőféken „tipródó”. Van a vasalón valami kötőfékszerű? Hogyne volna! A zsinórja, amellyel az anya éppúgy „féken tarthatja”, mint gazdája a lovat.

Ha idáig eljutottunk, megértjük, mit jelent ez a sor: „... csikókorodban parázon tartott...” A táltos parazsat eszik, tudjuk a meséből. És a vasaló? Ha már nem is használja édesanyátok, a kamrában vagy a padláson még találhattok olyan régi vasalót, amelyet valóban parázon tartottak, a beléje tett izzó faszén adta a vasaláshoz szükséges forróságot. S végül ezt a felszólítást: „... lóként se rúgd meg kezét soha...” szintén könnyű értelmezni, „lefordítani”, ha arra gondolunk, hogy a villanyvasaló az áramütéssel „rúg”.

A hómezőn lépegető táltos és a villanyvasaló hasonlóságát most már elfogadom, és csodálom a költő leleményességét, mert két egymástól nagyon távoli dolgot sikerült egy vers képrendszerében egyesítenie. De ti most azt mondhatnátok: – Igen, ez nagyon szép, csak azt nem tudjuk még, miért kell nekünk táltosnak látnunk egy egyszerű villanyvasalót? Ha egy kicsit elgondolkodtok, erre is megleltek a választ. A táltos meselény, de kinek van táltosa a mesében? A mese hősné, aki jó és bátor, akit útján a szeretet és az igazság vezérel. Ezt a mesehőst szeretjük, és izgulunk érte, megkönnyebbülünk, amikor veszélyes kalandjai véget érnek. Ilyen mesehőssé változik a szemünkben a költő édesanyja; a vers nem mondja ki, de – s éppen ez a szép benne – kimondatlanul is, a *képek segítségével* érzékelteti, mennyire szereti és tiszteli édesanyját a költő.